

.....

Tóth Judit

Hozzászólás

a Nemzetiségi és etnikai csoportok társadalmi észlelése a mai Magyarországon című kutatási programhoz

A vizsgálat címéhez kapcsolódva induljunk ki abból, hogy vajon a nemzetiségi és etnikai csoportok összevonhatók-e a "kisebbség" gyűjtőfogalomba. Bár az utóbbi években egyre több politikai és jogi dokumentumban, nyilatkozatban "etnikai és nemzetiségi kisebbségekként" hivatkoztak a címbe, kezdő mondatokban e lakosságcsoporthoz, ám a továbbiakban "kisebbséggé" egyszerűsödtek. A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalt mindenki csak Kisebbségi Hivatalként használja, a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvényt vagy éppen az általa bevezetett új önkormányzati formát a sajtóban kisebbségi törvénynek, kisebbségi önkormányzatnak nevezik. Mindennek örömteli eredményeként mára a közvélemény tudatába bekerült, hogy Magyarországon élnek kisebbségek. Ez azonban egyúttal a leegyszerűsítéssel is párosult, hogy elsősorban a nyelvi, néprajzi és etnikai sajátosságok alapján képződnek a kisebbségek, a társadalmi, nemi, gazdasági vagy éppen jogi szempontú megkülönböztető ismérvek – az előítéletességet kivéve – nem játszanak az előbbiekkal egyenrangú szerepet. A vizsgálat – címe szerint – ennek kimondatlan elfogadásán alapul.

Miért érdemel mindez szót? Mert a táblázatokból, kutatási anyagból egy egészen más szempontrendszer alapján is végeztek elemzést e kutatásban, hiszen a Magyarországon élő külföldi populáció is részévé vált a vizsgálatnak. Így levonható a következő következtetés: a nemzeti és etnikai kisebbségek körébe sorolták a külföldiek igen heterogén magyarországi csoportját. A külföldi e szóhasználatban a jogi meghatározottságra utal, nem pedig a (kulturális, etnikai) idegenségre.

Jogi szempontból több alcsoportra oszlik a külföldiek csoportja: 1. hazatért magyar állampolgárok, továbbá 2. az állampolgárságot frissen elnyert személyek. E két alcsoport magyar állampolgársággal is rendelkezik, ám szociális és demográfiai jellemzőiben eltér a hazai átlagtól (például kor, családi állapot, gazdasági aktivitás, tudástőke szerint).

3. bevándorolt személyek, akik határozatlan ideig élhetnek Magyarországon, 4. menekültek és ideiglenes védelemben részesülők, akik lényegében meghatározatlan ideig tartózkodnak itt, és 5. egyéb, itt tartózkodó külföldiek (az egyszerűség kedvéért például a külföldi munkavállalók is e körbe kerülnek). Ez utóbbi három alcsoportba tartozók tehát nem szereznek magyar állampolgárságot, jogaik és kötelezettségeik mind egymáshoz, mind a honos polgárokhoz képest eltérőek. További sajátosságuk, hogy szinte elsőprő többségük a környező régiókból származik, zömük pedig magyar nemzetiségű – ezért kell világosan elkülöníteni az "idegen" és a "külföldi" jelzőt a populációval kapcsolatban. A Politikai Tudományok Intézetében és más intézményekben (például Oktatáskutató Intézet, MTA Földrajztudományi Intézete, Munkaügyi Kutatóintézet) 1989 óta végzett vizsgálatok is megerősítették, hogy a közvéleményben – így a társadalmi észleletben – eddig nem alakult ki a különbségtétel az "idegen" és a "külföldi" között. Ezért az immigránsok nemzeti és etnikai hovatartozásának megítélése mint a vizsgált célcsoporttal összefüggő vélekedés csak nagyon direkt, szinte provokatív kérdésfeltevéssel ismerhető meg.

E fokozatos érzékenység kialakulását, a különbségtétel iránti társadalmi készséget több tényező is visszafogja. Ide sorolhatjuk a már említett kisebbségi törvényt, amely az abban vívmányként üdvözölt jogokat kifejezetten csak a magyar állampolgárságú nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozóknak adja meg. Nem a feledékenység okán, hanem a törvény és az általa módosított más jogszabályok egyértelműen megfogalmazott rendelkezése értelmében. Ez pedig azt jelenti, hogy a Magyarországra immigráló külföldi, legyen bár tagja olyan nemzeti vagy etnikai kisebbségnek, amely számára a törvény biztosítja a kisebbségi jogokat, ezekből nem részesülhet pusztán hiányzó magyar állampolgársága miatt. Így kizárja a bevándorlókat és a menekülteket például a saját nemzeti és etnikai kisebbségük kulturális intézményeiből vagy közéletéből. Ámbár megzavarja a jogszabályok olvasásával befelődött az Alkotmánynak és a választójogi törvénynek az a szakasza, amely szerint a bevándorolt külföldieknek önkormányzati választójoga van. Ez vajon nem a helyi közéleti részvételt hivatott biztosítani? Valószínűleg igen, de csak a nem-kisebbségi önkormányzatokon belül. Netán ez a magyar nemzetiségűek sokat emlegetett támogatásának, beilleszkedésének (diszkriminatív) eszköze?

A másik körülmény, hogy a sajtó, részben saját tudásbeli fogyatékosága miatt, részben a hírek piacodása következtében, csak a külföldiekkel kapcsolatos devianciáról, botrányokról ad tájékoztatást. Ezzel tovább erősítik a külföldiekkel szembeni előítéletességet, hiszen "a külföldiek bűnözők, határsértők, potenciális kábítószercsempészek és fekete munkások" leegyszerűsítést alkalmazza a tömegtájékoztatás.

Míndezek alapján üdvözlendő minden további vizsgálati anyag, amely azt feszegeti, ki tartozik a közvélekedés szerint a kisebbséghez. Ez pedig elvezet néhány mennyiségi kérdéshez, a becslések és a tétel adatsorok közötti eltérésekhez. A külföldiek számának becslését bizonyára befolyásolja az, hogy – talán a romákhoz hasonlóan – alig rejtett ellenszenv övezi őket a sajtóban (ez különösen a velük közvetlen kapcsolatokat nem létesítők, tehát csak absztrakt sémákkal rendelkezők vélekedését befolyásolhatja), amely a túlbecslést direkt módon megalapozza. Másrészt a külföldiek egy része *látható* kisebbség, mert színes bőrű vagy rosszul öltözött, elhanyagolt (például piacozó, munkára váró, hajléktalan). Az előbbinél egyértelmű az "idegenség", de a mai elszegényedés közepette az elhanyagolt külsejű emberek tömegében legfeljebb az idegen beszéd segíti a megkülönböztetést. A szolidaritást aligha fokozza a hivatalos közlemények rendszeres megjelenése

a pénztelen szállás vagy okmányok nélküli külföldiek határon történő visszafordításáról, a hősies razziákról és kitoloncolási akciókról. E híradásokban csak az érintettek állampolgárságát rögzítik, a nemzeti és etnikai hovatartozás, netán a védelemre emberi jogi szempontból valóban rászoruló ügye soha nem szerepel. Ez pedig az "Európa védőbástyája" szerepet hangsúlyozza, további erősítést, felhatalmazást, költségvetési forrásokat igényelve a rendészeti szerveknek.

A külföldieket sújtó ellenérzés – a már négy éve ismétlődő kérdésekkel folytatott előítéletesség vizsgálataink tanúsága szerint – növekszik: ma már 40 százalék felett van azok aránya, akik a "senkit se eresszünk be az országba" álláspontot képviselik, és eleve 75-80 százalék a csak szelektív befogadást helyeslők aránya. Ennek alapján adatokkal alátámasztható magyarországi létszámuk és a lakossági becslés közötti eltérés legalább akkorának vehető, mint a REPLIKA 15–16. számában található táblázatok szerint a kisebbségek népszámlálási és a nemzetiségek saját magukra vonatkozó becslése közötti különbség, azaz mintegy négyszeres. Amennyire vitatható a népszámlálás torzítása az érintettek "félelme" és "asszimilációja" miatt, annyira az az "illegálisan Magyarországon élő, tartózkodó" (például lejárt tartózkodási engedéllyel, lejárt útlevéllel itt tartózkodó, engedély nélkül rendszeresen munkát vállaló) külföldi kisebbség tényleges létszáma. Ez utóbbit a hivatalos és kutatói közlemények legalább akkorára teszik, mint a statisztikailag kimutatottakét. A négyszeres szorzó azonban kiadódik, ha az ideiglenes munkásokat, a piacozó és alkalmi üzletelőket is belevennék a nyilatkozók a kérdéses becslés körébe.

A külföldiek kisebbségének becslését és pontos létszámának megállapítását tovább nehezíti (országban belüli és országhatárok közötti) mobilitásuk, valamint jogi helyzetük sokszínűsége (vízummentesség alapján a környező országokból érkezett turista, persze sokféle célkitűzéssel, továbbá menekültként elismert, menedéket kérő, esetleg ideiglenes védelmet élvező, valamint bevándorolt, hazatérő emigráns magyar állampolgár). Az előbbi regionálisan, szezonálisan is változatos, függ a határ közelségétől, a mezőgazdasági munkák idejétől, a tömeges migráció irányától (például délszláv háború, embargó). A jogállás diverzitása nem csak a laikus számára jelent nehézséget, hanem a statisztikai rendszereknek is. Ma a külföldiekről csak tárgyévi és jogállásuk szerinti, statikus képet nyújtó adatok állnak rendelkezésre a KSH, a BM (határőrség, menekültügyi hatóság, idegenrendészet, állampolgársági osztály), az OMK és az MKM adatai szerint. Olyan egyszerűnek tűnő kérdésekre, hogy hány menekült vagy bevándorolt él ma az országban, és milyen nemzetiséghez, etnikumhoz tartoznak, nincs pontos, hivatalos válasz. Az adat-sorok csak azt tartalmazzák, hogy az adott évben hány fő kapott állampolgárságot, bevándorlási engedélyt, menekült státuszt, munkavállalási engedélyt. Azzal az emberrel már nem boldogul a statisztika, aki időközben eltávozott, netán meghalt, vagy akinek megváltozott a jogi státusza, az adatbázisokat ugyanis nem szinkronizálják egymással, nincs egységes definíció, azonos időközökben elvégzett adatfrissítés, törlés, korrigálás. Így fordulhat elő, hogy elpárolgott a statisztikákból 48 887 "regisztrált menekült" 1988 óta (11. táblázat). Vagy mi lett az 1980 óta érkezett 125 ezer bevándorolttal, ha csupán 14,5 százalékuk kapott állampolgárságot? És ha a miniszteri nyilatkozatok értelmében ma 75 ezer a számuk, hol vannak a többiek? További bizonytalanság a külföldiek számát tekintve a múlt. A statisztikai adatokban nem csupán a jelen adatai változnak, hanem a múlté is. A 15–16. számban található 7., 8. és 13. táblázat szerint, ki tudja miért, a bevándorlási engedélyt kaptak száma azonos időszakra (1980–1992) vonatkozóan más és más.

A statisztikák fogyatékosága láttán és a kisebbségek fogalmának, öndefiníciójának hiányában a becslés jelentősége tehát felértékelődik, különösen akkor, ha segít a módszertani nehézségek megoldásában.

ALAPITTATOTT 1891-BEN

Scheid G. A.

Budapest VII, Holló-utca 6

Telefon 423-75 és 423-76
Sürgőny cím: „Affinerie, Budapest“
Üzleti órák 1/28—1/24-ig, szombaton 1/28—2-ig
Postatakarék csekszám 7831

Sport és alkalmi érmek, plakettek, művészies kivitelben legolcsóbban. Kizárólag saját magyar gyártmány. :: Arany, ezüst, platina beváltása legmagasabb napi árban

SAJÁT KOHÓ